

Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT

Y. BOT

fremsat den 4. juli 2018¹

Sag C-308/17

**Den Hellske Republik
mod
Leo Kuhn**

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Oberster Gerichtshof (øverste domstol, Østrig))

»Præjudiciel forelæggelse – forordning (EU) nr. 1215/2012 – retternes kompetence på det civil- og handelsretlige område – anvendelsesområde – artikel 1, stk. 1 – begrebet »det civil- og handelsretlige område« – obligationer udstedt af en medlemsstat – deltagelse i omstruktureringen af den offentlige gæld – ensidig ændring af lånebetingelser med tilbagevirkende kraft – klausuler om kollektiv optræden – søgsmål mod staten anlagt af private indehavere af disse obligationer i deres egenskab af fysiske personer – statens ansvar for *acta jure imperii* – specielle kompetenceregler – artikel 7, stk. 1, litra a) – kompetence i sager om kontraktforhold – begrebet »sager om kontraktforhold« – begrebet »forpligtelse, som en part frivilligt har påtaget sig over for en anden« – begrebet »sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes« – betingelser for tegning af et statsligt obligationslån – det faktiske opfyldelsessted for »hovedforpligtelsen« – udbetaling af renter«

I. Indledning

1. Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 7, nr. 1), litra a), i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1215/2012 af 12. december 2012 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område².

2. Denne anmodning er blevet fremsat i forbindelse med en tvist mellem Den Hellske Republik og Leo Kuhn vedrørende et krav om opfyldelse af lånebetingelserne vedrørende obligationer udstedt af denne medlemsstat, som han var indehaver af, eller erstatning for manglende opfyldelse af disse betingelser.

3. Dette krav bør ses i en større sammenhæng for at få et bedre overblik over dets betydning og rækkevidde.

4. For det første står den foreliggende sag, som vedrører den omstrukturering af den græske offentlige gæld, der fandt sted i marts 2012 med deltagelse af den private sektor³, ikke alene.

1 – Originalsprog: fransk.

2 – EUT 2012, L 351, s. 1.

3 – *Private sector involvement (PSI)*. Jf. gennemgangen af en række tidligere tyske sager i S. Grund, »The legal consequences of sovereign insolvency – a review of creditor litigation in Germany following the Greek debt restructuring«, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Sage Publishing, New York, 2017, bind 24, nr. 3, s. 399-423, navnlig s. 408-413.

5. For det andet rækker de kompetencespørgsmål, der er stillet af den forelæggende ret, Oberster Gerichtshof (øverste domstol, Østrig), langt ud over de tekniske aspekter – som traditionelt betragtes som vanskelige – af den bestemmelse, der skal fortolkes. Der fokuseres grundlæggende på udviklingen i staternes låneteknikker og på de økonomiske og politiske udfordringer, som gør den retslige behandling af statsgælden til et meget følsomt emne.

6. Tendensen til at søge finansiering på markederne ved hjælp af obligationslån⁴ har således gjort det vanskeligere at håndtere statsgælden, fordi kontraktmekanismerne ikke tager højde for de vidt forskellige kreditorer – offentlige, private, institutionelle eller fysiske personer – herunder den manglende koordinering mellem dem.

7. Når der opstår en statsgældskrise, og der ikke findes en overordnet og struktureret procedure for behandling af staternes insolvens, overlades det derfor til en ret at tage stilling til omstruktureringsproceduren⁵.

8. De komplekse retlige problemer, der opstår i forbindelse med mangedoblingen og internationaliseringen af retssager, kan således ikke adskilles fra den økonomiske sammenhæng, hvori de skal afgøres⁶.

9. I forbindelse med den historisk omfattende omstrukturering af den græske gæld, der blev iværksat i 2012⁷, fremstod de traditionelle vanskeligheder i et nyt lys som følge af udstedelsen af værdipapirer i euro og den deraf følgende risiko for en systemisk krise⁸. Disse vanskeligheder gjorde det nødvendigt at ty til ekstraordinære finansielle og retlige løsninger på grund af de presserende problemer, der skulle løses.

10. Den Europæiske Unions Domstol har tidligere undersøgt det følsomme spørgsmål om denne omstrukturerings virkninger for de græske obligationsindehaveres rettigheder med hensyn til forkyndelse af retslige dokumenter, dvs. i den indledende fase af sagen forud for realitetsbehandlingen, i dom af 11. juni 2015, Fahrenbrock m.fl. (C-226/13, C-245/13 og C-247/13, herefter »dommen i sagen Fahrenbrock m.fl.«, EU:C:2015:383).

11. De europæiske domstole har efterfølgende truffet andre afgørelser i sager anlagt af en lang række andre indehavere af græske obligationer med samme formål, nemlig at sikre overholdelsen af deres kontraktlige rettigheder eller at opnå erstatning for det tab, som de mener at have lidt.

12. Ved dom af 7. oktober 2015, Accorinti m.fl. mod ECB⁹, frifandt Den Europæiske Unions Ret således Den Europæiske Centralbank (ECB) i det søgsmål, som over 200 fortrinsvis italienske indehavere af private græske gældsinstrumenter den 11. februar 2013 havde anlagt med påstand om erstatning for den skade, som de havde lidt som følge af bl.a. Den Europæiske Centralbanks afgørelse af 5. marts 2012 om belånbarheden af omsættelige gældsinstrumenter, som er udstedt eller fuldt ud garanteret af den græske stat, i forbindelse med den græske stats gældsombytningsstilbud¹⁰, samt andre ECB-foranstaltninger med tilknytning til omstruktureringen af den græske offentlige gæld. Ved dom af

4 – Denne udvikling skete i 1980'erne. Tidligere lå gælden først og fremmest hos bankerne.

5 – Retssager kan opstå på forskellige måder. Nogle obligationsindehavere forlanger at blive behandlet på lige fod med dem, som ikke har godkendt nedskrivningen af deres fordring (*haircut*) og forsøger at få inddrevet den fordring, som staten ikke længere kan indfri, ved retten. Andre forsøger at udnytte denne situation til at foretage spekulative investeringer.

6 – Eksemplet med den argentinske gæld har vist, hvilke økonomiske konsekvenser det kan få, når debitorstaten konfronteres med investorernes retsstrategi. Det må ikke glemmes, at denne strategi er forbundet med økonomiske omkostninger, at den evalueres, at den afhænger af lovvalget, og at den har betydning for statens fremtidige muligheder for at optage nye lån.

7 – Dvs. 205 mia. EUR i fordringer tilhørende private kreditorer, hvilket skal sammenlignes med den argentinske gæld på 90 mia. US-dollar (USD) (ca. 76,22 mia. EUR).

8 – Denne risiko blev forstærket af, at en væsentlig del af statsobligationerne var ejet af banker.

9 – T-79/13, EU:T:2015:756.

10 – EUT 2012, L 77, s. 19.

24. januar 2017, Nausicaa Anadyomène og Banque d'escompte mod ECB¹¹, forkastede Retten desuden de kommercielle bankers erstatningspåstand af 21. december 2015, idet den fritog ECB for ethvert ansvar og bekræftede sin tidligere afgørelse om fysiske personer, der er indehavere af græske gældsinstrumenter.

13. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har i øvrigt undersøgt en række stævninger indgivet i september og oktober 2014 af 6 320 græske statsborgere, der som fysiske personer var indehavere af græske statsobligationer for beløb på mellem 10 000 EUR og 1 510 000 EUR, og som var blevet tvunget til at medvirke i nedsættelsen af den græske offentlige gæld ved ombytning af deres obligationer med obligationer med en lavere værdi. Ved dom af 21. juli 2016¹² fastslog denne domstol enstemmigt, at der ikke forelå nogen tilsidesættelse af artikel 1 i protokol nr. 1 til konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder¹³ eller af EMRK's artikel 14, sammenholdt med artikel 1 i denne protokol¹⁴.

14. Domstolen anmodes nu om at uddybe sin vurdering ved at tage stilling til reglerne om fastlæggelse af kompetencen for den ret, ved hvilken sagen er anlagt, i forlængelse af dommen i sagen Fahnenbrock m.fl. og dom af 28. januar 2015, Kolassa (C-375/13, herefter »Kolassa-dommen«, EU:C:2015:37), hvad angår det retsforhold, der består mellem udstederen af en statsobligation og køberen af denne statsobligation.

15. Domstolen vil på baggrund af den forelæggende rets spørgsmål og parternes bemærkninger først skulle efterprøve, om tvisten i hovedsagen henhører under forordning nr. 1215/2012, som ifølge artikel 1, stk. 1, finder anvendelse på »det civil- og handelsretlige område«, men bl.a. ikke omfatter statens ansvar for handlinger under udøvelse af statsmagt (acta jure imperii). Hvis tvisten falder ind under denne forordnings anvendelsesområde, skal Domstolen dernæst sikre sig, at den kan kvalificeres som en tvist »i [en sag] om kontraktforhold« som omhandlet i den nævnte forordnings artikel 7, nr. 1), litra a), som fortolket af Domstolen, hvori der er fastsat en særlig kompetenceregulering, som fraviger den almindelige regel om, at kompetencen ligger hos retterne i den medlemsstat, på hvis område sagsøgte har bopæl. I bekræftende fald skal det endelig afgøres, hvor »det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes«, i denne artikel 7's forstand skal findes.

16. Jeg vil efter min gennemgang rent subsidiært foreslå, hvordan de to sidstnævnte spørgsmål om betingelserne for anvendelsen af den særlige kompetenceregulering i artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012 bør besvares.

17. Jeg vil således principalt anføre, at tvisten ikke henhører under denne forordnings anvendelsesområde.

11 – T-749/15, ikke trykt i Sml., EU:T:2017:21.

12 – Menneskerettighedsdomstolens dom af 21.7.2016, Mamatas m.fl. mod Grækenland, herefter »Mamatas-dommen« CE:ECHR:2016:0721JUD006306614.

13 – Undertegnet i Rom den 4.11.1950, herefter »EMRK«. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols justitssekretær har i sin pressemeddelelse forklaret, at »[d]omstolen [derfor] fastslog [...], at sagsøgerne ikke var blevet pålagt nogen særlig eller urimelig byrde, navnlig i betragtning af staternes vide skøn på området, og henset til den forringede handelsværdi af instrumenterne, som allerede var berørt af den svækkede solvens for staten, der sandsynligvis ikke ville have været i stand til at opfylde sine forpligtelser i henhold til de klausuler, der var knyttet til de tidligere instrumenter, inden den nye lov trådte i kraft. Domstolen fandt også, at klausulerne om kollektiv optræden og omstruktureringen af den offentlige gæld udgjorde en passende og nødvendig foranstaltning til at nedbringe den offentlige gæld og undgå, at staten trådte i betalingsstandsning; den bemærkede, at investeringer i obligationer ikke var risikofrie, og at sagsøgerne burde være vidende om faremomenterne og risikoen for, at deres instrumenter kunne falde i værdi, eftersom Grækenland havde et stort underskud og en høj gældsætning allerede før krisen i 2009«.

14 – Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols justitssekretær anførte videre i pressemeddelelsen, at »[d]omstolen [også] fandt [...], at ombytningsproceduren ikke var diskriminerende, hvilket især skyldtes problemet med at lokalisere obligationsindehaverne på det volatile marked, problemet med at fastsætte præcise kriterier for sondring mellem indehavere, risikoen for at sætte hele transaktionen over styr med katastrofale følger for økonomien og behovet for at iværksætte en hurtig omstrukturering af gælden«.

II. Retsforskrifter

A. EU-retten

18. 4., 15. og 16. betragtning til forordning nr. 1215/2012¹⁵ er affattet således:

»(4) Visse forskelle mellem de nationale regler for retternes kompetence og anerkendelse af retsafgørelser virker hæmmende for det indre markeds funktion. Det er tvingende nødvendigt at have bestemmelser, der kan gøre reglerne for retternes kompetence på det civil- og handelsretlige område ensartede og sikre hurtig og enkel anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser truffet i en medlemsstat.

[...]

(15) Kompetencereglerne bør frembyde en høj grad af forudsigelighed og være baseret på sagsøgtets bopæl som det principielle kriterium. Dette kompetencekriterium bør altid kunne gøres gældende, undtagen i enkelte velafgrænsede tilfælde, hvor det på grund af tvistens genstand eller af hensyn til parternes aftalefrihed er berettiget at lægge et andet tilknytningsmoment til grund. For at gøre de fælles regler mere gennemsigtige og undgå kompetencekonflikter bør juridiske personers bopæl defineres selvstændigt.

(16) Som kompetencekriterium bør sagsøgtets bopæl suppleres med alternative kriterier baseret på en sags nære tilknytning til en bestemt ret eller på hensynet til god retspleje. Kriteriet nær tilknytning bør tjene til at skabe retssikkerhed og undgå muligheden for, at sagsøgte indstævnes for en ret i en medlemsstat, som vedkommende ikke med rimelighed kunne forudse. Dette er navnlig vigtigt i tvister angående forpligtelser uden for kontrakt, der er opstået i forbindelse med krænkelser af privatlivets fred og af individets rettigheder, herunder ærekrænkelser.«

19. Denne forordnings artikel 1, stk. 1, bestemmer:

»Denne forordning finder anvendelse på det civil- og handelsretlige område, uanset rettens art. Den omfatter i særdeleshed ikke spørgsmål vedrørende skat, told eller administrative anliggender eller statens ansvar for handlinger og undladelser under udøvelse af statsmagt (acta jure imperii).«

20. Den nævnte forordnings artikel 4, stk. 1, der findes i kapitel II med overskriften »Kompetence«, afdeling 1 vedrørende »[a]lmindelige bestemmelser«, har følgende ordlyd:

»Med forbehold af denne forordning skal personer, der har bopæl på en medlemsstats område, uanset deres nationalitet, sagsøges ved retterne i denne medlemsstat.«

21. I samme kapitel II, afdeling 2, med overskriften »Specielle kompetenceregler« fastsætter artikel 7, stk. 1, i forordning nr. 1215/2012 følgende:

»En person, der har bopæl på en medlemsstats område, kan sagsøges i en anden medlemsstat:

1) a) i sager om kontraktforhold ved retten på det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes«¹⁶.

¹⁵ – Denne forordning finder ifølge artikel 66 heri anvendelse på retssager, som er anlagt på eller efter den 10.1.2015.

¹⁶ – I den tyske sprogversion af denne forordning sondres der mellem to muligheder, nemlig »det sted, hvor forpligtelsen er opfyldt«, og »[det sted, hvor forpligtelsen] skal opfyldes«. Den græske sprogversion er formuleret således: »*os pros diaforés ek symváseos, enópion tou dikastiríou tou tóπου όπου εκπλήróθηκε í ofeílei na ekplirothéi i parochí*«, dvs. »i sager om kontraktforhold ved retten på det sted, hvor tjenesteydelsen er leveret eller skal leveres«.

B. Græsk ret

22. Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen¹⁷, at Den Helleniske Republik har udstedt statsobligationer i Grækenland i form af dematerialiserede værdipapirer (fordringer opført i registret for den offentlige gæld), som er underlagt græsk ret og er blevet handlet på børsen i Athen. Disse dematerialiserede værdipapirer er blevet registreret¹⁸ i den græske centralbanks girosystem, som består af konti, der står i navnet på de enkelte systemdeltagere, som centralbankens direktør har givet tilladelse til at medvirke i systemet¹⁹.

23. I henhold til artikel 6, stk. 2, i den græske lov nr. 2198/1994 kan deltagerne i den græske centralbanks girosystem overdrage de rettigheder, der er knyttet til en obligation²⁰, til tredjepartsinvestorer; en sådan retshandel gælder dog kun mellem de berørte parter og har udtrykkeligt ingen virkning for eller mod Den Helleniske Republik.

24. Det bestemmes i artikel 6, stk. 4, i lov nr. 2198/1994, at en obligation overføres ved kreditering på deltagerens konto.

25. Denne lovs artikel 6, stk. 5-7, letter forståelsen af det »system«, der er beskrevet af den forelæggende ret. Der er fastsat følgende heri:

»5. Deltagernes konti føres i systemet. Investorernes konti føres hos deltagerne.

6. Der føres særskilte konti for hver kategori af instrumenter, som har fælles karakteristika, både i systemet og hos deltagerne.

7. I systemet føres der særskilte konti for den enkelte deltager vedrørende dels instrumenterne i den pågældendes egen portefølje, dels instrumenterne i dennes investorkunders portefølje. Den konto for investorernes portefølje, der føres hos den enkelte deltager, omfatter alle deltagerens investorer.«

26. Den nævnte lovs artikel 8 med overskriften »Investorernes fordringer« bestemmer:

[...]

»2. Investoren har udelukkende en fordring mod den deltager, hvor investorens konto føres, i henhold til sit instrument. Hvis staten ikke har opfyldt sine forpligtelser i henhold til denne artikels stk. 6, har investoren udelukkende en fordring mod staten i henhold til sit instrument.

[...]

17 – Da den forelæggende ret kun har skitseret de gældende bestemmelser, er følgende citater fra bestemmelser i græsk ret hentet fra den græske regerings skriftlige indlæg.

18 – Ifølge artikel 5, stk. 2, i Nόμος 2198/1994 – Άφξι αποδοχόν dimosiόn ypallίlon en génei, sýnapsi daneiόn ypό tou Ellinikoύ Dimosiόu kai dimiourgía stin Trάπεζa tis Ellάdos Systίmatos Parakoloúthisis Synallagόn epί Tίtlon me Logistikί Morfi (»Ávloi Tίtloi«) kai álles diatáxeis (lov nr. 2198/1994 om forhøjelse af lønninger til alle tjenestemænd, den græske stats optagelse af lån, oprettelse i den græske centralbanks regi af et system til overvågning af transaktioner med kontoførte værdipapirer (dematerialiserede værdipapirer) samt andre bestemmelser af 22.3.1994 (FEK A' 43/22.3.1994, herefter »lov nr. 2198/1994«), overvåges »lån og underordnede produkter (værdipapirer) [...] ved hjælp af registrering i det girosystem [...], der administreres af den græske centralbank. Renter af værdipapirer overvåges ligeledes ved hjælp af registrering, såfremt de er genstand for en selvstændig transaktion, ved tilsvarende anvendelse af de øvrige bestemmelser i nærværende kapitel. Den græske centralbank foretager registreringer vedrørende lånenes udløb, betaling af renter og afdrag samt indfrielse på Den Helleniske Republiks vegne«.

19 – Det fremgår af denne lovs artikel 6, stk. 1, at »[i] systemet deltager – ud over den græske stat og den græske centralbank som administrator – juridiske eller fysiske personer (herefter »deltagerne«), som enten udpeges gruppevis eller ved navn ved afgørelse truffet af den græske centralbanks direktør. [...]«.

20 – Det fremgår af ordlyden af denne artikel, der er citeret i den græske regerings eller Den Helleniske Republiks indlæg (sagsøgt indlæg), at der er tale om overdragelse eller overførsel af den ejendomsret, der er knyttet til instrumentet.

6. Når staten betaler hovedstolen og de påløbne renter til den græske centralbank, bortfalder statens forpligtelser. Den græske centralbank udbetaler instrumenternes hovedstol med tillæg af renter til den enkelte deltager ved lånets udløb. Den nævnte betaling medfører, at den græske centralbanks forpligtelser bortfalder.

[...]«.

27. Nόμος 4050/2012 – Kanόnes tropopoiίseos τίtlon ekdόseos ί engyίseos tou Ellinikoύ Dimosiόu me symfonía ton Omologioύchon (lov nr. 4050/2012 med overskriften »Bestemmelser om ændringer med obligationsindehavernes samtykke vedrørende værdipapirer, som er udstedt af eller garanteres af den græske stat«)²¹ af 23. februar 2012 bestemmer i øvrigt, at indehaverne af visse græske statsobligationer modtager et tilbud om »omstrukturering«.

28. Den forelæggende ret har anvendt dette udtryk, som også findes i dommen i sagen Fahnenbrock m.fl. (præmis 8). Der bør efter min opfattelse sondres mellem »omstruktureringen af den offentlige gæld« og tilbuddet om at deltage heri, som består i »ændringen af de omhandlede værdipapirer«, i henhold til artikel 1, stk. 2, i lov nr. 4050/2012, der bestemmer følgende:

»Ministerrådet beslutter efter forslag fra Ypourgoú Oikonomikón (finansministeren, Grækenland) at iværksætte proceduren for ændring af de omhandlede værdipapirer tilhørende obligationsindehaverne, fastsætter de omhandlede værdipapirer og fastsætter i tilfælde af ombytning kapitalen eller den pålydende værdi, rentesatsen eller ydelsen, løbetiden, den lovgivning (engelsk eller anden), som de nye værdipapirer, der udstedes af den græske stat, skal være underlagt, og bemyndiger Organismός Diacheírisis Dimosiou Chréous [agenturet til forvaltning af den offentlige gæld, Grækenland] til at fremsætte en eller flere opfordringer på vegne af den græske stat.

Ved denne opfordring anmodes indehaverne af de omhandlede værdipapirer til inden for en bestemt tidsfrist at beslutte, om de vil acceptere den af den græske stat foreslåede ændring af de omhandlede værdipapirer, i overensstemmelse med den procedure, der er fastlagt i nærværende artikel.«

29. I henhold til denne lov nr. 4050/2012 indsættes der en »omstruktureringsklausul«²² eller en »klausul om kollektiv optræden« (collective action clause, herefter »CAC-klausul«), som gør det muligt at ændre de oprindelige lånebetingelser ved hjælp af afgørelser, som træffes med et kvalificeret flertal af restgælden, og som også gælder for mindretallet.

30. Det præciseres i præmis 9 i dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., at »[i]følge denne lovs artikel 1, stk. 4, kræver ændringen af de omhandlede værdipapirer, at der samlet er et quorum, der repræsenterer halvdelen af det samlede antal udstående obligationer og et kvalificeret flertal svarende til to tredjedele af deltagerkapitalen«.

31. Sammendraget i denne doms præmis 10 bør suppleres med den græske regerings citat fra den nævnte lovs artikel 1, stk. 9, der bestemmer:

»Når ministerrådets godkendelsesbekendtgørelse er offentliggjort i *Den Hellske Republiks officielle tidende*, har obligationsindehavernes beslutning, som attesteret af den ansvarlige for proceduren, virkning erga omnes, den er bindende for samtlige obligationsindehavere og investorer i de omhandlede værdipapirer, og den går forud for eventuelle modstridende almindelige eller specifikke bestemmelser i enhver lov, retsakt eller aftale. Såfremt de omhandlede værdipapirer ombyttes, ved at

21 – FEK A' 36/23.2.2012, herefter »lov nr. 4050/2012«.

22 – Den forelæggende ret har anvendt dette udtryk, som også findes i præmis 8 i dommen i sagen Fahnenbrock m.fl.

de nye værdipapirer registreres i systemet, annulleres de omhandlede værdipapirer, der er blevet ombyttet med nye værdipapirer, automatisk, hvilket medfører, at enhver rettighed eller forpligtelse, der følger af disse værdipapirer, herunder samtlige rettigheder og forpligtelser, der på et eller andet tidspunkt har været knyttet til dem, bortfalder.«

32. Artikel 1, stk. 11, i lov nr. 4050/2012, der også er citeret i Mamatas-dommen (§ 48), har følgende ordlyd:

»Bestemmelserne i nærværende artikel har til formål at beskytte en afgørende offentlig interesse, de er ufravigelige, finder direkte anvendelse og går forud for eventuelle modstridende almindelige eller specifikke bestemmelser i enhver lov, retsakt eller aftale [...], og deres anvendelse skaber eller udløser ingen kontraktlig eller retlig rettighed for obligationsindehaveren eller investoren og ingen kontraktlig eller retlig forpligtelse for udstederen af eller garanten for værdipapirerne [...], medmindre det fremgår udtrykkeligt af bestemmelserne i nærværende artikel.«

III. Sagens faktiske omstændigheder og de præjudicielle spørgsmål

33. Leo Kuhn, der bor i Wien (Østrig), købte via en depotbank med hjemsted i Østrig, der handlede som kommissionær²³, obligationer med en pålydende værdi af 35 000 EUR²⁴, som var udstedt af Den Helleniske Republik og underlagt græsk ret. Disse statsobligationer blev krediteret Leo Kuhns værdipapirkonto, der forvaltes af depotbanken²⁵. Der er tale om ihændehavepapirer, som i overensstemmelse med lånebetingelserne giver ret til at få indfriet kapitalen ved forfald og til »rettidig betaling«²⁶.

34. Den forelæggende ret har præciseret, at den græske stat udstedte disse obligationer i Grækenland, og at de var underlagt græsk ret og blev handlet på børsen i Athen som »dematerialiserede værdipapirer«, dvs. fordringer opført i registret for den offentlige gæld. Værdipapirerne blev registreret i den græske centralbanks girosystem, hvori systemdeltagerne, der skal have tilladelse fra centralbankens direktør, har en konto i deres eget navn.

35. Den forelæggende ret har bemærket, at det følger både af bestemmelserne i lov nr. 2198/1994 og af lånebetingelserne vedrørende de pågældende statsobligationer, at deltagerne i det nævnte system i første omgang blev indehavere af og kreditorer med hensyn til disse obligationer, som blev krediteret deres konti, hvorefter de kunne overdrage de rettigheder, der var knyttet til disse obligationer, til tredjepartsinvestorer, men at en sådan retshandel kun gjaldt mellem de berørte personer og ikke for Den Helleniske Republik.

36. Efter vedtagelsen af lov nr. 4050/2012 foretog Den Helleniske Republik en konvertering af de obligationer, som Leo Kuhn havde købt, og som blev ombyttet med nye statsobligationer med en lavere pålydende værdi.

23 – Som den portugisiske regering har præciseret i sit skriftlige indlæg, menes der hermed, at »banken som kreditformidler har modtaget, videregivet og udført sagsøgerens tegningsordre ved at foretage en transaktion for tredjemands regning«.

24 – Der er tale om det tegningsbeløb, som fremgår af dokumentet i bilag 1 til Den Helleniske Republiks skriftlige indlæg. Heri angives ligeledes obligationernes ISIN-kode (*International Securities Identification Number*), som svarer til koden i tegningsprospektet (*offering circular*) af 16.2.2009. Ifølge dette dokument var udløbs- eller forfaldsdatoen, dvs. den dato, hvor obligationerne skulle indfries til deres pålydende værdi over for indehaveren, fastsat til den 20.3.2012. Indtil udløbsdatoen skulle indehaveren modtage rente eller kupon til gengæld for den udlånte kapital. I det foreliggende tilfælde var den årlige rentesats fastsat til 4,3%, og Leo Kuhn har oplyst, at han modtog de pågældende renter.

25 – Ifølge den forelæggende ret betegner »[s]agsøgeren [...] sig selv som ihændehaber af et østrigsk værdipapirdepot, der føres i depotbanken, og som ejer af de statsobligationer, der blev krediteret dette værdipapirdepot«.

26 – Dvs. ret til udbetaling af renter.

37. Den forelæggende ret har oplyst, at Den Hellenske Republik ifølge det af Leo Kuhn anførte indtil konverteringstidspunktet havde overført renterne til en konto, som var oprettet i hans navn i en bank med hjemsted i Østrig. Den har præciseret, at Leo Kuhn solgte²⁷ de konverterede obligationer for 7 831,58 EUR, svarende til obligationernes pålydende værdi på forfaldsdatoen den 20. februar 2012²⁸ med tillæg af renter og omkostninger, hvilket gav ham et tab på 28 673,42 EUR.

38. Under disse omstændigheder anlagde Leo Kuhn sag ved Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien (den regionale domstol for civile sager i Wien, Østrig)²⁹ med påstand om opfyldelse af lånebetingelserne for de pågældende obligationer eller erstatning for manglende opfyldelse af disse betingelser.

39. Ved en kendelse af 8. januar 2016 fastslog denne domstol, at den ikke havde international kompetence til at pådømme denne sag.

40. I forbindelse med en appel til prøvelse af denne kendelse forkastede Oberlandesgericht Wien (den øverste regionale domstol i Wien, Østrig) ved en kendelse af 25. februar 2016 indsigelsen om manglende østrigsk jurisdiktion med den begrundelse, at Leo Kuhns krav ikke var baseret på en græsk retsakt, men på de oprindelige lånebetingelser vedrørende de pågældende statsobligationer, og at den kompetente ret fastlægges efter græsk ret, som ifølge parterne er gældende, hvilket i det foreliggende tilfælde vil sige retten på kreditors bopæl, dvs. opfyldelsesstedet for pengegælden.

41. Den Hellenske Republik har iværksat »ekstraordinær revisionsanke« til prøvelse af denne kendelse ved den forelæggende ret.

42. Den forelæggende ret har bemærket, at der, eftersom Leo Kuhn har nedlagt påstand om, at Den Hellenske Republik opfylder lånebetingelserne for de pågældende statsobligationer, med rette har taget udgangspunkt i det angivelige retsforhold mellem ham som køber af statsobligationerne og Den Hellenske Republik som udsteder af disse obligationer, skal lægges et kontraktligt »(sekundært)« krav³⁰ i henhold til artikel 7, stk. 1, i forordning nr. 1215/2012 til grund.

43. Den forelæggende ret har ligeledes fremhævet, dels at Leo Kuhn kræver lånebetingelserne opfyldt på grundlag af Den Hellenske Republiks betalingstilsagn som låntager, dels at udstedelsen af obligationerne »(ihændehaverobligationerne)«³¹ ikke vedrører *acta jure imperii*. Den har heraf udledt, at sagen henhører under det civil- og handelsretlige område.

44. Under disse omstændigheder har Oberster Gerichtshof (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012 fortolkes således,

- at opfyldelsesstedet i den forstand, hvori ordet er anvendt i denne bestemmelse, også i et tilfælde, hvor en fordring – som her – flere gange er overdraget ved en aftale, retter sig efter den først indgåede aftale?

27 – Under retsmødet bekræftede Leo Kuhns repræsentant, at værdipapirerne var blevet solgt.

28 – Denne dato, der er angivet i forelæggelsesafgørelsen, svarer ikke til den, der er angivet i sagsakterne, hvoraf det fremgår, at udløbsdatoen for de obligationer, som Leo Kuhn havde købt, var fastsat til den 20.3.2012, og svarer heller ikke til datoen for lov nr. 4050/2012 eller præciseringen om, at Leo Kuhn solgte konverterede obligationer.

29 – Det er ubestridt, at sagen blev anlagt efter den 9.1.2015.

30 – Dette udtryk stammer fra anmodningen om præjudiciel afgørelse.

31 – Dette udtryk stammer fra anmodningen om præjudiciel afgørelse.

- at det faktiske opfyldelsessted, såfremt der gøres et krav gældende om overholdelse af betingelserne for statsobligationer som dem, der konkret er udstedt af Den Helleniske Republik, eller om erstatning for misligholdelse af dette krav, kan fastsættes allerede ved, at renter fra disse statsobligationer er indsat på en konto tilhørende indehaveren af et indenlandsk værdipapirdepot^[32]?
- at det forhold, at der ved den først indgåede aftale er fastsat et »retligt« opfyldelsessted som omhandlet i forordningens artikel 7, nr. 1), litra a), er til hinder for at antage, at en efterfølgende faktisk opfyldelse af en aftale skaber et – yderligere – opfyldelsessted i [samme] bestemmelses forstand?»

IV. Bedømmelse

45. Med de tre præjudicielle spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 7, stk. 1, litra a), i forordning nr. 1215/2012 i en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor en person via en depotbank har købt obligationer udstedt af en medlemsstat og gjort en fordring gældende mod denne medlemsstat på grundlag af betingelserne for obligationslånet, skal fortolkes således, at det »sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes«, skal fastlægges ud fra lånebetingelserne på tidspunktet for udstedelsen af disse obligationer, uanset om de senere er blevet overdraget, eller ud fra det sted, hvor lånebetingelserne, herunder renteudbetalingen, faktisk er blevet opfyldt.

46. Det skal præciseres, at Den Helleniske Republik samt den græske og den italienske regering har anført, at tvisten i hovedsagen hverken henhører under det materielle anvendelsesområde for forordning nr. 1215/2012, for så vidt som den i det væsentlige støttes på en medlemsstats suveræne ret til at omstrukturere sin offentlige gæld eller vedrører en »[sag] om kontraktforhold« som omhandlet i denne forordnings artikel 7, nr. 1), litra a), da der ikke foreligger noget kontraktforhold mellem medlemsstaten og indehaveren af statsobligationerne. Domstolen skal som følge heraf først afgøre, om sagen kan anses for at vedrøre det »civil- og handelsretlige område« som omhandlet i denne forordnings artikel 1, stk. 1³³. Det er kun, hvis dette spørgsmål besvares bekræftende, at Domstolen skal tage stilling til det andet spørgsmål, der er nævnt ovenfor.

A. Enhører tvisten under anvendelsesområdet for forordning nr. 1215/2012?

47. Den forelæggende ret har med henvisning til dommen i sagen Fahnenbrock m.fl. fastslået, at tvisten henhører under det civil- og handelsretlige område, efter at have anført, at sagsøgeren har nedlagt påstand om, at den sagsøgte stat, der udstedte statsobligationerne, opfylder lånebetingelserne eller betaler erstatning for manglende opfyldelse af disse betingelser, på grundlag af statens betalingstilsagn som obligationsdebitor³⁴. Selv om denne henføring i en vis udstrækning kan anses for relevant, har jeg en helt anden opfattelse af, hvilke konsekvenser der må drages heraf, da vurderingen af kompetencen skal baseres på andre forhold, som jeg vil undersøge nedenfor.

32 – Eller med andre ord på en konto tilhørende indehaveren af værdipapirerne.

33 – Jf. som eksempel på tilfælde, hvor spørgsmålet ikke var stillet af den forelæggende ret, dom af 1.10.2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555 præmis 25), af 28.4.2009, Apostolides (C-420/07, EU:C:2009:271, præmis 40), og af 28.7.2016, Siemens Aktiengesellschaft Österreich (C-102/15, EU:C:2016:607, præmis 27).

34 – Jf. S. Grund, »The legal consequences of sovereign insolvency – a review of creditor litigation in Germany following the Greek debt restructuring«, op.cit., navnlig s. 413, hvori det forklares, hvorfor sagsøgere har valgt dette grundlag i forlængelse af dommen i sagen Fahnenbrock m.fl. (præmis 57).

1. Rækkevidden af dommen i sagen *Fahnenbrock m.fl.*

48. Som det første lighedspunkt kan det nævnes, at genstanden for tvisten, der er baseret på lignende faktiske omstændigheder³⁵, er den samme som i den foreliggende sag, da indehaverne af græske obligationer i en af de sager (*Kickler m.fl.*, C-578/13), hvorpå Domstolen støttede dommen i sagen *Fahnenbrock m.fl.*, havde nedlagt påstand om, at Den Helleniske Republik ud over at betale skadeserstatning skulle opfylde de oprindelige, forfaldne kontraktmæssige forpligtelser. Påstanden er i alle tilfælde foranlediget af en tilsidesættelse af kontraktlige rettigheder og forpligtelser³⁶.

49. Under disse omstændigheder er det andet lighedspunkt af særlig betydning, da Domstolen tog stilling til fortolkningen af artikel 1 i forordning (EF) nr. 1393/2007³⁷, der er affattet på lignende måde som artikel 1 i forordning nr. 1215/2012. Deres anvendelsesområde er begrænset til det »civil- og handelsretlige område« og omfatter i særdeleshed ikke »statens ansvar for handlinger og undladelser under udøvelse af statsmagt (*acta jure imperii*)«³⁸.

50. Domstolen fastslog i dommen i sagen *Fahnenbrock m.fl.*, at »artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 1393/2007 skal fortolkes således, at søgsmål om erstatning for manglende opfyldelse af rådigheds- og ejendomskrav, opfyldelse af kontraktmæssige forpligtelser og skadeserstatning som de i hovedsagerne omhandlede, der er anlagt af privatpersoner, der er indehavere af statsobligationer, mod den udstedende stat, falder ind under denne forordnings anvendelsesområde, for så vidt som det ikke fremgår, at de klart ikke henhører under civile og kommercielle sager«³⁹.

51. Efter min opfattelse har dommen i sagen *Fahnenbrock m.fl.* imidlertid ikke den rækkevidde, som den tillægges af den forelæggende ret. Der er således vigtigt at være opmærksom på de fortolkningsmæssige grænser, som Domstolen har fastsat.

35 – Til forskel fra sagsøgerne i de foregående sager solgte Leo Kuhn de konverterede obligationer, hvorom han har gjort gældende, at deres værdi er blevet nedsat i forhold til den værdi, der var fastsat i de oprindelige lånebetingelser, efter anvendelsen af lov nr. 4050/2012.

36 – Der er således ikke tale om en sag til prøvelse af lovligheden. Lov nr. 4050/2012 er i denne forbindelse blevet efterprøvet i forhold til dens forfatningsmæssighed (jf. dom afsagt den 21.3.2014 af Symvoulio tis Epikrateias (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Grækenland) i plenum, nr. 1116/2014 og 1117/2014) og overensstemmelse med konventioner (jf. *Mamatas-dommen*).

37 – Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1393/2007 af 13.11.2007 om forkyndelse i medlemsstaterne af retslige og udenretslige dokumenter i civile og kommercielle sager (forkyndelse af dokumenter) og om ophævelse af Rådets forordning (EF) nr. 1348/2000 (EUT 2007, L 324, s. 79).

38 – Denne præcisering fandtes ikke i de tilsvarende tidligere bestemmelser, dvs. artikel 1, stk. 1, første punktum, i konvention af 27.9.1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (EFT 1998, C 27, s. 1), som ændret ved de efterfølgende konventioner om nye medlemsstaters tiltrædelse af denne konvention (herefter »Bruxelleskonventionen«), og i artikel 1, stk. 1, første punktum, i Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22.12.2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område (EFT 2001, L 12, s. 1). EU-lovgiver har således kodificeret den praksis fra Domstolen, der udsprang af dom af 14.10.1976, LTU (29/76, EU:C:1976:137), og af 16.12.1980, Rüffer (814/79, EU:C:1980:291), hvorefter sondringen mellem privatretlige sager og sager, der henhører under offentlig ret, beror på en intervention fra en offentlig myndighed, der handler under udøvelse af statsmagt. Jf. den nærmere gennemgang af retspraksis vedrørende hovedsagens genstand mit forslag til afgørelse i forenede sager *Fahnenbrock m.fl.* (C-226/13, C-245/13, C-247/13 og C-578/13, EU:C:2014:2424, punkt 52-60 og den deri nævnte retspraksis). Domstolen har for nylig taget stilling til fortolkningen af artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 1215/2012, ved dom af 9.3.2017, *Pula Parking* (C-551/15, EU:C:2017:193, præmis 39), hvori den kendte for ret, at »en tvangsfuldbyrdsprocedure, som er indledt af et selskab, der er ejet af en lokal myndighed, mod en fysisk person, der har bopæl i en anden medlemsstat, med henblik på inddrivelse af et ubetalt krav for parkering i et offentligt parkeringsanlæg, hvis drift er overdraget til dette selskab af den nævnte myndighed, ikke har karakter af straf, men blot udgør modydelsen for den tjenesteydelse, der er leveret, er omfattet af denne forordnings anvendelsesområde«.

39 – Jf. denne doms konklusion.

52. Det bør i denne forbindelse indledningsvis fremhæves, at Domstolen har taget afstand fra de tidligere løsninger, som gik ud på at anlægge en ensartet fortolkning af det samme begreb på grund af de særlige mål, der skulle nås⁴⁰. Det følger således af de metodemæssige betragtninger i denne afgørelse⁴¹, at Domstolen er klar tilhænger af den mekanisme, som blev indført ved forordning nr. 1393/2007, og som skulle sikre dens fulde virkning med henblik på at give hurtig adgang til domstolsprøvelse og ret til en retfærdig rettergang⁴².

53. Domstolen pegede dernæst på den særlige undersøgelse, som retten foretager, når der er anmodet om forkyndelse, og bemærkede, at det tilkommer den ret, for hvilken sagen er indbragt, at afgøre spørgsmålet om kompetence under den efterfølgende kontradiktoriske retsforhandling⁴³.

54. Den udtalte i denne forbindelse, at den modtagende instans kun bør returnere anmodningen om forkyndelse i tvister, der klart ikke henhører under civile og kommercielle sager⁴⁴.

55. Domstolen nævnte endelig to forhold, som var relevante for den indledende undersøgelse eller med andre ord for kontrollen med, om intensiteten modsvarede det forfulgte mål om hurtighed, i det konkrete tilfælde, hvor der umiddelbart kunne være tvivl om, hvorvidt der var tale om en civilretlig sag, eftersom den var rettet mod en stat og vedrørte dennes udstedelse af statsobligationer.

56. Domstolen præciserede for det første, at »[u]dstedelse af obligationer [ikke nødvendigvis] forudsætter [...] udøvelse af beføjelser, som rækker ud over, hvad der gælder efter de retsregler, der finder anvendelse i forholdet mellem borgerne«⁴⁵. Den pegede på det andet på visse omstændigheder, som gjorde det nødvendigt at undersøge nærmere, hvilket forhold der var mellem staten og obligationsindehaveren. Det drejede sig om de finansielle vilkår for de omhandlede værdipapirer, som måske var blevet fastsat »på grundlag af de markedsvilkår, der regulerer ombytningen og rentabiliteten i disse finansielle instrumenter«⁴⁶, og om ændringerne af disse finansielle vilkår, der »burde [...] følge af en flertalsafgørelse truffet af obligationsindehaverne« på grundlag af den ombytningsklausul, der indgik i udstedelsesaftalerne⁴⁷.

40 – Jf. dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 39 og 40. Denne løsning er blevet hilst velkommen i den tyske retslitteratur, herunder P. Mankowski, »Zustellung der von Privatpersonen erhobenen Klagen wegen des Zwangsumtauschs von griechischen Staatsanleihen an Griechenland nach EuZustVO (»Fahnenbrock«)«, *Entscheidungen zum Wirtschaftsrecht*, RWS Verlag, Köln, 2015, s. 495 og 496, og O.L. Knöfel, »Griechischer Schuldenschnitt – Zustellung deutscher Klagen gegen den griechischen Staat«, *Recht der internationalen Wirtschaft*, Deutscher Fachverlag, Frankfurt am Main, nr. 8, 2015, s. 499-504, navnlig s. 503 og 504 og i den franske retslitteratur, herunder M. Laazouzi, »Cour de justice, 1ère ch., 11 juin 2015, Stefan Fahnenbrock, affaires jointes C-226/13, C-245/13, C-247/13 et C-578/13, ECLI:EU:C:2015:383«, *Jurisprudence de la CJUE*, Bruxelles, Bruylant, 2016, s. 858-869, navnlig s. 869, og L. d'Avout, P. Kinsch, J.-S. Quéguiner, S. Sánchez Lorenzo, M.-P. Weller og M. Wilderspin, »Le droit international privé de l'Union européenne en 2015«, *Journal du droit international (Clunet)*, LexisNexis, Paris, oktober 2016, kronik nr. 4, s. 1441-1517, navnlig s. 1449 og 1450.

41 – Jf. dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 39-48.

42 – Som den græske regering mindede om i retsmødet, var sagsøgte hverken til stede eller repræsenteret i forbindelse med de sager om international forkyndelse, der verserede for de tyske domstole. Jf. vedrørende de særlige kendetegn ved denne procedure og den forskellige kvalificering L. d'Avout, P. Kinsch, J.-S. Quéguiner, S. Sánchez Lorenzo, M.-P. Weller, og M. Wilderspin, op.cit., navnlig s. 1446 og 1447.

43 – Dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 46, sammenholdt med præmis 43 heri.

44 – Jf. dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 48 og 49.

45 – Dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 53. Der synes at være konsensus herom i retslitteraturen, jf. bl.a. L. d'Avout, P. Kinsch, J.-S. Quéguiner, S. Sánchez Lorenzo, M.-P. Weller og M. Wilderspin, op.cit., navnlig s. 1449, og M. Laazouzi, op.cit., navnlig s. 869; disse forfattere har henvist til professor Pierre Mayers værker samt til O. L. Knöfel, op.cit., og S. Grund, »The legal consequences of sovereign insolvency – a review of creditor litigation in Germany following the Greek debt restructuring«, op.cit., navnlig s. 419 og den retspraksis, der er nævnt i fodnote 148. Jf. den mere overordnede redegørelse for udviklingen af begrebet statslig suverænitet på dette område og forbindelserne til forholdene for de finansielle systemer i M. Audit, »La dette souveraine: la dette souveraine appelle-t-elle un statut juridique particulier?«, *Insolvabilité des États et dettes souveraines*, Librairie générale de droit et de jurisprudence, collection »Droit des affaires«, Paris, 2011, s. 67-88, navnlig s. 82-84. Jf. hvad angår de heraf følgende vanskeligheder med at håndtere gælden M. Forteau, »Le défaut souverain en droit international public: les instruments de droit international public pour remédier à l'insolvabilité des états«, *Insolvabilité des États et dettes souveraines*, Librairie générale de droit et de jurisprudence, collection Droit des affaires, Paris, 2011, s. 209-232, navnlig s. 215.

46 – Jf. dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 54.

47 – Jf. dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 57.

57. Domstolen, som tidligere havde peget på de komplicerede forhold, der har betydning for statens immunitet⁴⁸, udledte heraf, at »det ikke [kan] konkluderes, at hovedsagerne klart ikke henhører under civile og kommercielle sager som omhandlet i forordning nr. 1393/2007, således at denne forordning finder anvendelse på disse sager«⁴⁹.

58. Da det som bemærket af Domstolen tilkommer den ret, for hvilken sagen er indbragt, at afgøre, om den er kompetent⁵⁰, vil jeg nu vende tilbage til spørgsmålet om tvistens kvalificering med særlig fokus på de omstændigheder, hvormed Domstolen i dommen i sagen Fahnenbrock m.fl. begrundede sit forbehold over for, om der klart var tale om udøvelse af statsmagt.

2. Tvistens kvalificering

59. Det bør efter min opfattelse indledningsvis påpeges, at de metoder til fortolkning af de foregående instrumenter vedrørende kompetencen, som har været anvendt hidtil⁵¹, også gælder for forordning nr. 1215/2012⁵².

60. Ifølge fast retspraksis indebærer fortolkningen af det selvstændige begreb »borgerlige sager, herunder handelssager«, at anvendelsesområdet for de instrumenter, der vedrører retternes kompetence, fastlægges »på grund af de faktorer, som karakteriserer retsforholdet mellem parterne i tvisten, eller på grund af tvistens genstand«⁵³. Det er derfor nødvendigt at afgøre, hvilket retsforhold der består mellem parterne i tvisten, og at undersøge, på hvilket grundlag og efter hvilke nærmere regler søgsmålet er iværksat⁵⁴.

61. Det skal i det foreliggende tilfælde undersøges, om et erstatningssøgsmål, som en borger anlægger mod en stat, der har optaget et lån, materielt udspringer af en handling foretaget under udøvelse af statsmagt, og nærmere bestemt, om det retsforhold mellem den græske stat og Leo Kuhn, der følger af lånebetingelserne, er udtryk for udøvelse af en offentligretlig beføjelse fra debitorstatens side på en sådan måde, at forholdet indebærer, at staten udøver beføjelser, som rækker ud over, hvad der gælder efter de fælles retsregler, der finder anvendelse i forholdet mellem borgerne⁵⁵.

62. Dette følger både i den foreliggende sag og i de foregående sager om omstruktureringen af den græske gæld såvel af karakteren af og de nærmere regler for ændringerne af kontraktforholdet mellem den græske stat og ejerne af værdipapirer som af den sammenhæng, hvori disse ændringer skete.

48 – Jf. dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 42.

49 – Dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 58.

50 – Jf. dommen i sagen Fahnenbrock m.fl., præmis 46. Jf. i samme retning – i modsætning til det synspunkt, som Kommissionen gav udtryk for under retsmødet – bl.a. J.-P. Beraudo og M.-J. Beraudo, »Convention de Bruxelles, conventions de Lugano, règlement (CE) n° 44/2001, règlement (UE) n° 2015/2012, Généralités et champ d'application«, *JurisClasseur Europe*, LexisNexis, Paris, 2016, hæfte 3000, M. Laazouzi, op.cit., navnlig s. 869, og L. d'Avout, P. Kinsch, J.-S. Quéguiner, S. Sánchez Lorenzo, M.-P. Weller og M. Wilderspinop.cit., navnlig s. 1451.

51 – Jf. dommen i sagen Fahnenbrock m.fl. (præmis 34 og 35 samt den deri nævnte retspraksis).

52 – Jf. dom af 9.3.2017, Pula Parking (C-551/15, EU:C:2017:193, præmis 31-33 og den deri nævnte retspraksis).

53 – Jf. dom af 15.2.2007, Lechouritou m.fl. (C-292/05, EU:C:2007:102, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

54 – Jf. dom af 15.2.2007, Lechouritou m.fl. (C-292/05, EU:C:2007:102, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis), og af 9.3.2017, Pula Parking (C-551/15, EU:C:2017:193, præmis 34).

55 – Sammenholdt med dom af 15.5.2003, Préservatrice foncière TIARD (C-266/01, EU:C:2003:282, præmis 30).

63. De generelle udtryk »ændring« eller »konvertering« af værdipapirer, som ofte anvendes, dækker således i vidt omfang over den faktiske ombytning af værdipapirer, der fandt sted⁵⁶. De oprindelige værdipapirer blev annulleret og ombyttet med nye værdipapirer med en lavere pålydende værdi, hvilket resulterede i et kapitaltab på 53,5% eller derover, hvis der tages hensyn til ændringen af de tidligere værdipapirers forfaldsdato⁵⁷, eftersom nogle af dem udløber i perioden fra 2023 til 2042. De årlige satser for udbetaling af kuponrente blev justeret. Værdipapirerne er endelig ikke længere underlagt græsk ret, men engelsk ret⁵⁸.

64. En så omfattende ombytning af værdipapirer kan ikke sammenlignes med de ændringer, der normalt betragtes som iboende risici ved denne type investeringer, som håndteres alene af debitormedlemsstaten⁵⁹, og som en almindeligt velunderrettet obligationskøber må regne med⁶⁰.

65. Der bør ligeledes henvises til de nærmere regler for denne ombytning, eftersom de hverken var fastsat i lånebetingelserne eller i græsk ret på tidspunktet for den værdipapirudstedelse, der omhandlede dem. De blev fastsat af den græske lovgiver ved lov nr. 4050/2012, hvorved der blev indført CAC-klausuler med tilbagevirkende kraft.

66. Takket være disse klausuler kunne den aftale, der var indgået mellem staten og de obligationsindehavere, som med kvalificeret flertal havde besluttet at godkende de aftaleændringer, den græske stat havde foreslået, pålægges mindretallet af indehavere, heriblandt de indehavere, der ønskede at tage afstand fra dem.

67. Anvendelsen af denne mekanisme viser klart, at ændringerne af lånebetingelserne havde umiddelbar og direkte indvirkning⁶¹ på mindretallet af indehaverne, så meget desto mere som lov nr. 4050/2012 netop sigtede mod at opnå dette resultat for at undgå, at Grækenland kom i restance⁶². Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har af CAC-mekanismen i øvrigt udledt, at »det fremgår klart af de nærmere regler, hvorefter ombytningen [havde] fundet sted, at [sagsøgerne] ikke selv kunne vælge, om de ville deltage i nedskrivningsprocessen«⁶³.

56 – Jf. herved R. Bismuth, »L'émergence d'un «ordre public de la dette souveraine» pour et par le contrat d'emprunt souverain? Quelques réflexions inspirées par une actualité très mouvementée», *Annuaire français de droit international*, bind 58, Persée, Paris, 2012, s. 489-513, navnlig s. 510, hvori der tales om at »omskrive de oprindelige aftaler«.

57 – Mamatas-dommen (§ 110). Tabet udgør 59% ifølge S. Grund, »Restructuring Government Debt Under Local Law: the Greek Case and Implications for Investor Protection«, *Capital Markets Law Journal*, Oxford University Press, Oxford, 2017, bind 12, nr. 2, s. 253-273, navnlig s. 254.

58 – Præciseringerne om disse ændringer findes i Mamatas-dommen, §§ 16 og 17 samt følgende præmisser:

»49. Ifølge ministerrådets afgørelse af 24. februar 2012 skulle proceduren indledes den 24. februar 2012. De udvalgte værdipapirer var angivet i bilaget til denne afgørelse. Det var præciseret, at ændringen af disse værdipapirer skulle ske ved ombytning med nye værdipapirer, som var udarbejdet af staten, men også af den europæiske finansielle stabilitetsfacilitet. De nye værdipapirer, som er udarbejdet af staten, består samlet set af nye statsobligationer og af værdipapirer, hvis afkast var knyttet til BNP [(bruttonationalprodukt)].

50. De nye statsobligationer har en årlig rentesats på 2% for udbetaling af kuponrente fra 2013 til 2015, 3% for udbetaling af kuponrente fra 2016 til 2020, 3,65% for udbetaling af kuponrente i 2021 og 4,3% for udbetaling af kuponrente fra 2022 til 2042. De er omfattet af britisk ret.

51. De værdipapirer, hvis afkast er knyttet til BNP, forfalder i 2042, de er omfattet af britisk ret, og deres afkast beregnes på grundlag af obligationernes nominelle kapital, som nedskrives i perioden fra 2024 til 2042.«

59 – Jf. M. Audit, op.cit., navnlig s. 73.

60 – Jf. bl.a. dom af 7.10.2015, Accorinti m.fl. mod ECB (T-79/13, EU:T:2015:756, præmis 76 samt for så vidt angår markedets volatilitet præmis 121). Jf. ligeledes H. Synvet, P. Lagarde og D. Carreau, »Dette d'État«, *Répertoire de droit international, Encyclopédie juridique Dalloz*, Paris, 1998, som ajourført i september 2014, bind 1, vedrørende den såkaldte »suverænitetsrisiko« (punkt 17) samt S. Lemaire, »La rétroactivité en droit des investissements internationaux«, *La Semaine juridique – Entreprise et affaires*, 2013, nr. 38, s. 47-50.

61 – Sammenholdt med dommen i sagen Fahrenbrock m.fl., præmis 57, hvorefter der bør foretages en grundig vurdering.

62 – Jf. H. De Vauplane, »Le rôle du juge pendant la crise: entre ombre et lumière«, *Revue des affaires européennes – Law & European Affairs*, Larcier, Bruxelles, 2012, nr. 4, s. 773-778, navnlig s. 775, og S. Grund, »Restructuring Government Debt Under Local Law: the Greek Case and Implications for Investor Protection«, op.cit., navnlig s. 255.

63 – Mamatas-dommen (§ 93). Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har fastslået, at »sagsøgernes tvungne deltagelse i denne proces må betragtes som et indgreb i deres ret til uforstyrret nydelse af deres ejendom[som omhandlet i artikel 1, første sætning, i protokol nr. 1 til EMRK]«.

68. Ved besvarelsen af det aktuelle spørgsmål om, hvorvidt forordning nr. 1215/2012 finder anvendelse, kan det heller ikke lægges til grund, at indehaverne som følge af CAC-klausulerne gav deres samtykke inden for en aftalemæssig ramme⁶⁴. Der kan nemlig ikke ses bort fra de omstændigheder, hvorunder indsættelsen af disse klausuler i lånebetingelserne med tilbagevirkende kraft blev godkendt.

69. Selv om lov nr. 4050/2012 gennemfører den aftale, der fulgte af forhandlingerne mellem Den Helleniske Republik og de private investorer (PSI), hvis deltagelse »spiller en afgørende rolle for at gøre [Den Helleniske Republiks] gæld holdbar«⁶⁵, er det ubestridt, at fysiske personer, som udgjorde et mindretal af indehaverne af græske statsobligationer og tegnede sig for ca. 1% af Grækenlands samlede offentlige gæld, ikke deltog i disse forhandlinger med de institutionelle investorer, der bl.a. består af banker og kreditinstitutter⁶⁶.

70. Det er desuden nødvendigt at tage hensyn til andre aspekter af den særlige sammenhæng, hvori lov nr. 4050/2012 blev vedtaget.

71. For det første er den bindende procedure, der blev pålagt ved denne lov, et resultat af bestræbelserne for at finde »en ekstraordinær og unik løsning«⁶⁷ på Den Helleniske Republiks situation. Den er uløseligt forbundet med Unionens monetære politik, eftersom den skulle sikre en medlemsstats finansielle organisation og mere generelt bevare den finansielle stabilitet i euroområdet som helhed⁶⁸.

72. For det andet ville man med den ikke tidligere anvendte⁶⁹ indsættelse af CAC-klausuler med tilbagevirkende kraft modvirke risikoen for, at planen for omstrukturering af gælden slog fejl⁷⁰, bl.a. fordi der ikke var fastsat CAC-klausuler⁷¹ i forbindelse med de udstedelser af værdipapirer, som Den Helleniske Republik havde iværksat på hjemmemarkedet. Da formålet var at sørge for, at alle individuelle kreditorer deltog, udnyttede de græske myndigheder den omstændighed, at mere end 90% af obligationsgælden var underlagt græsk ret, til at ændre den ved at pålægge disse klausuler⁷².

64 – Dette udtrykkes således i dommen i sagen Fahnenbrock m.fl.: »[d]isse ændringer burde [...] følge af en flertalsafgørelse truffet af obligationsindehaverne på grundlag af ombytningsklausulen, der gennem denne lov indgår i udstedelsesaftalerne, hvilket i øvrigt bekræfter [Den Helleniske] Republiks hensigt om at ville fastholde låntagning i en civilretlig lovgivningsramme« (præmis 57).

65 – Erklæring fra euro rådets stats- og regeringschefer af 26.10.2011 (punkt 12, sammenholdt med punkt 15), der findes i dokumentet »Det Europæiske Råd i 2011« (på følgende internetadresse: <https://www.consilium.europa.eu/media/21329/qcao11001dac.pdf>). Der er tale om et vigtigt element i den anden støtteplan for Grækenland, jf. dom af 7.10.2015, Accorinti m.fl. mod ECB (T-79/13, EU:T:2015:756, præmis 19), og Mamatas-dommen (§§ 10 og 11).

66 – Jf. Mamatas-dommen (§ 12).

67 – Erklæring fra euro rådets stats- og regeringschefer af 26.10.2011 (punkt 15).

68 – Jf. dom af 7.10.2015, Accorinti m.fl. mod ECB (T-79/13, EU:T:2015:756, præmis 5). I Mamatas-dommen fastslog Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, at »[d]et anfægtede indgreb forfulgte [...] et almennyttigt mål« (§ 105).

69 – Jf. R. Bismuth, op.cit., navnlig fodnote 126 (s. 510), som citerer visse forfattere, der har kvalificeret denne lov som en »oprydningslov« (»mopping up law«), samt S. Grund, »The legal consequences of sovereign insolvency – a review of creditor litigation in Germany following the Greek debt restructuring«, op.cit., navnlig s. 420, som opsummerer A. Wittes synspunkt (fodnote 153): »He put forward that the Greek haircut – in contrast to other (domestic) mechanisms for debt restructuring – was imposed retroactively, tailor-made for one particular case and which lacked the sufficient safeguards for creditors«, og S. Grund, »Restructuring Government Debt Under Local Law: the Greek Case and Implications for Investor Protection«, *Capital Markets Law Journal*, Oxford University Press, Oxford, 2017, bind 12, nr. 2, s. 253-273, navnlig s. 254: »To implement a haircut, the Greek government modified the bulk of its local law debt by resorting to an unconventional, yet practical and politically expedient technique« og s. 256.

70 – Jf. herom Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols bemærkninger i Mamatas-dommen (§ 115, in fine) og R. Bismuths forklaringer op.cit., navnlig s. 510.

71 – Jf. vedrørende årsagerne til, at praksis var anderledes på de internationale kapitalmarkeder, R. Bismuth, op.cit., navnlig s. 509, og vedrørende CAC-klausulers bidrag til regulering af solvenskriser s. 506. Jf. ligeledes D. Carreau, op.cit., punkt 101 ff.

72 – Bismuth, R., op.cit., navnlig s. 510.

73. For det tredje er en sådan procedure, som iværksættes af staten, der både optræder som kontrahent og som lovgiver, tidsbegrænset⁷³. Dels er de nye værdipapirer, der fulgte af konverteringen, nemlig underlagt engelsk ret, hvori der er fastsat CAC-klausuler⁷⁴. Dels besluttede euroområdet finansministre i november 2010 at gøre anvendelsen af CAC-mekanismen obligatorisk, hvilket Det Europæiske Råd tilsluttede sig i sine konklusioner af 24. og 25. marts 2011⁷⁵, hvorefter der i medfør af artikel 12, stk. 3, i traktaten om den europæiske stabilitetsmekanisme (ESM) indgik i Bruxelles den 2. februar 2012⁷⁶ siden den 1. januar 2013 er indgået CAC-klausuler i alle statsobligationer med en løbetid på over et år, der udstedes af medlemsstater i euroområdet⁷⁷. Klausulerne er blevet et af de redskaber, der gør det muligt at sikre finansiell stabilitet i euroområdet, og bidrager således til målet om at »sikre håndteringen af de solvenskriser, der opstår i staterne«⁷⁸ og genskabe tilliden hos investorerne.

74. Alle disse faktorer peger i retning af, at der forfølges et mål af almen interesse, som ikke kun er rettet mod Grækenland, men omfatter hele euroområdet. Hvis det under sådanne omstændigheder tillades, at tvisten ikke holdes inden for det rent kontraktlige område⁷⁹, vil det efter min opfattelse ikke tilskynde debitorstater til at anvende loven til at give aftaler om statsgæld »immunitet«⁸⁰ ved bl.a. at ændre lånebetingelserne med tilbagevirkende kraft.

75. Jeg må heraf udlede, at tvisten i hovedsagen materielt udspringer af en handling foretaget under udøvelse af statsmagt, hvorved der med tilbagevirkende kraft og under ekstraordinære betingelser og omstændigheder stilles krav om konvertering af værdipapirer og ændring af de oprindelige lånebetingelser for at undgå, at den græske stat kommer i restance, og for at sikre stabilitet i euroområdet.

76. Jeg foreslår som følge heraf, at Domstolen besvarer de præjudicielle spørgsmål med, at et søgsmål, som en fysisk person, der har købt obligationer udstedt af en medlemsstat, anlægger mod denne medlemsstat med påstand om opfyldelse af de oprindelige lånebetingelser eller erstatning for manglende opfyldelse af disse betingelser i anledning af en ombytning af disse obligationer med obligationer med en lavere værdi, som denne fysiske person er blevet pålagt ved en lov, som den nationale lovgiver har vedtaget under ekstraordinære omstændigheder, og som ensidigt og med tilbagevirkende kraft har ændret de betingelser, der finder anvendelse på obligationerne, ved indsættelse af en CAC-klausul, hvorefter et flertal af indehaverne af disse obligationer kan pålægge mindretallet en sådan ombytning, ikke er omfattet af det »civil- og handelsretlige område« som omhandlet i artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 1215/2012.

77. Såfremt Domstolen finder, at det omhandlede søgsmål alene tager sigte på, at »retten skal efterprøve privatretlige forhold«⁸¹ mellem køberen af statsobligationerne og den stat, der har udført en handling *jure gestionis*, skal det imidlertid afgøres, om tvisten vedrører »[en sag] om kontraktforhold« som omhandlet i denne forordnings artikel 7, nr. 1), litra a).

73 – Jf. R. Bismuth, *op.cit.*, navnlig s. 511 og 512, samt S. Grund, »The legal consequences of sovereign insolvency – a review of creditor litigation in Germany following the Greek debt restructuring«, *op.cit.*, navnlig s. 422.

74 – S. Grund, »The legal consequences of sovereign insolvency – a review of creditor litigation in Germany following the Greek debt restructuring«, *op.cit.*, navnlig s. 422 samt fodnote 173 og 175.

75 – EUCO 10/11.

76 – Ifølge dom af 27.11.2012, Pringle (C-370/12, EU:C:2012:756, præmis 96), »sigter [mekanismen] mod at opfylde finansieringsbehov hos medlemmer af [denne mekanisme], dvs. medlemsstater, der har euroen som valuta, som har eller er truet af alvorlige finansieringsproblemer, hvis det er strengt nødvendigt for at sikre den finansielle stabilitet i euroområdet som helhed og i dets medlemsstater«.

77 – Jf. R. Bismuth, *op.cit.*, navnlig s. 512.

78 – Som udtrykt i R. Bismuth *op.cit.*, navnlig s. 508.

79 – Jf. herved dom nr. 11260/05 afsagt den 27.5.2005 af Corte suprema di cassazione (kassationsdomstol, Italien), de forenede afdelinger for civilretlige sager, citeret af R. O'Keefe, C. J. Tams og A. Tzanakopoulos, *The United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2013, fodnote 87 (s. 65), samt af S. Grund, *op.cit.*, navnlig fodnote 142 (s. 418) og 149 (s. 419).

80 – Som udtrykt i S. Grund, *op.cit.*, navnlig s. 411 og 418.

81 – Dom af 1.10.2002, Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, præmis 30).

B. Vedrører tvisten »[en sag] om kontraktforhold« som omhandlet i artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012?

78. Efter at have forklaret, hvilke principper der bør tages udgangspunkt i, og præciseret, i hvilket omfang Kolassa-dommen kan lægges til grund, vil jeg gøre rede for min holdning til kvalificeringen af tvisten i hovedsagen.

1. Kort gennemgang af fortolkningsprincipperne

79. Jeg vil først gennemgå grundlaget for enhver fortolkning af begrebet »sager om kontraktforhold«.

80. Som det gælder for fortolkningen af artikel 1 i forordning nr. 1215/2012⁸², skal der henvises til Domstolens fortolkning af artikel 5, nr. 1), i forordning nr. 44/2001, eftersom den også gælder for artikel 7, nr. 1), i forordning nr. 1215/2012, der har erstattet den⁸³.

81. Det følger for det første heraf, at artikel 7 i forordning nr. 1215/2012 skal fortolkes snævert, da denne bestemmelse giver sagsøgeren et kompetencevalg og dermed mulighed for at fravige reglen om, at det i princippet er retten i den medlemsstat, hvor sagsøgte har bopæl, der har kompetence. Ifølge Domstolens faste praksis kan specielle kompetenceregler således ikke føre til en fortolkning, der rækker ud over de tilfælde, nævnte forordning udtrykkeligt har for øje⁸⁴.

82. Det er for det andet vigtigt at søge løsninger, som er forenelige med det tilsigtede overordnede mål, der er angivet i 16. betragtning til forordning nr. 1215/2012. Der bør sikres en god retspleje, når »der er en snæver forbindelse mellem en retstvist og den ret, der er kompetent til at afgøre den«⁸⁵. Det er normalt retten på det sted, hvor den forpligtelse, som er fastlagt i kontrakten, og som ligger til grund for søgsmålet, skal opfyldes, der er bedst egnet til at træffe afgørelse, bl.a. på grund af nærheden i forhold til tvisten og på grund af, at bevisoptagelsen herved lettes⁸⁶. Hensynet til en hurtig fuldbyrdelse af afgørelsen kan også tages i betragtning⁸⁷.

83. For det tredje fremgår det også af fast retspraksis vedrørende det selvstændige begreb »sager om kontraktforhold«⁸⁸, som ikke kan forstås som en »henvisning til den interne ret i en af de stater, som sagen har tilknytning til«⁸⁹, at anvendelsen af den specielle kompetenceregulering på området, som er fastsat i artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012, forudsætter, at der kan identificeres en forpligtelse, som en person frivilligt har påtaget sig over for en anden person, og at denne forpligtelse ligger til grund for sagsøgerens sagsanlæg, uanset om der er indgået en kontrakt⁹⁰, og uanset om kontrakten er omfattet af ufravigelige bestemmelser⁹¹.

82 – Jf. dom af 9.3.2017, Pula Parking (C-551/15, EU:C:2017:193, præmis 31).

83 – Jf. dom af 15.6.2017, Kareda (C-249/16, EU:C:2017:472, præmis 8), hvortil jeg desuden vil bemærke, at den forskellige ordlyd i den franske sprogversion efter min opfattelse ikke har nogen betydning for konstateringen om, at bestemmelserne svarer til hinanden. Hvor der i artikel 5, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 blev tillagt kompetence til »tribunal du lieu où l'obligation qui sert de base à la demande a été ou doit être exécutée« (retten på det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes), fremgår det af artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012, at sagsøgeren kan anlægge sag »devant la juridiction du lieu d'exécution de l'obligation qui sert de base à la demande« (ved retten på opfyldelsesstedet for den forpligtelse, der ligger til grund for sagen [o.a.: de to bestemmelser er affattet ens i de danske sprogversioner]). Der kan derfor ikke drages nogen materielle konsekvenser heraf.

84 – Jf. dom af 14.7.2016, Granarolo (C-196/15, EU:C:2016:559, præmis 18).

85 – Jf. P. Jenards rapport vedrørende [Bruxelles-konventionen] (EFT 1979, C 59, s. 1, på s. 22), der er citeret i dom af 19.2.2002, Besix (C-256/00, EU:C:2002:99, præmis 30).

86 – Jf. dom af 19.2.2002, Besix (C-256/00, EU:C:2002:99, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

87 – Jf. herom M.-E. Ancel, P. Deumier og M. Laazouzi, *Droit des contrats internationaux*, Sirey, Paris, 2016, s. 105.

88 – Jf. dom af 15.6.2017, Kareda (C-249/16, EU:C:2017:472, præmis 27-29 og den deri nævnte retspraksis).

89 – Jf. bl.a. dom af 22.3.1983, Peters Bauunternehmung (34/82, EU:C:1983:87, præmis 9). Jf. i denne retning også Kolassa-dommen (præmis 37 og den deri nævnte retspraksis), sammenholdt med dom af 15.6.2017, Kareda (C-249/16, EU:C:2017:472, præmis 28).

90 – Jf. bl.a. Kolassa-dommen (præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).

91 – Jf. Kolassa-dommen (præmis 40), sammenholdt med generaladvokat Szpunars forslag til afgørelse i denne sag (Kolassa, C-375/13, EU:C:2014:2135, fodnote 10).

84. Domstolen har i denne forbindelse præciseret, at en erstatningssag kan henføres til »sager om kontraktforhold«, hvis »den foreholdte adfærd kan anses for en tilsidesættelse af de kontraktmæssige forpligtelser, således som disse kan fastlægges under hensyntagen til kontraktens genstand«, og at »[d]ette [...] a priori [vil] være tilfældet, hvis fortolkningen af den kontrakt, som forbinder sagsøgte med sagsøger, forekommer nødvendig for at fastslå lovligheden eller, i modsætning hertil, retsstridigheden af den adfærd, som sidstnævnte foreholder førstnævnte«⁹². Begrebet »erstatning uden for kontrakt« anvendes kun, når sagen ikke er nært forbundet med en kontrakt⁹³.

85. I en sag som den, der er tale om i hovedsagen, er det ifølge Den Helleniske Republik tilstrækkeligt at henholde sig til Kolassa-dommen. Jeg deler af nedenstående grunde ikke denne opfattelse.

2. Kolassa-dommens rækkevidde

86. I denne dom, som vedrørte værdipapirer, der blev erhvervet på det sekundære marked gennem flere mæglere, hvilket også er tilfældet i tvisten i hovedsagen, fastslog Domstolen bl.a., at artikel 5, nr. 1), litra a), i forordning nr. 44/2001 skal fortolkes således, at en sagsøger, der har erhvervet en ihændeleverobligation fra en tredjemand, uden at udstederen heraf frivilligt har påtaget sig en forpligtelse over for sagsøgeren, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at undersøge, ikke kan påberåbe sig den i denne bestemmelse fastsatte kompetence med henblik på en sag, der er anlagt mod denne udsteder og baseret på lånebetingelserne, tilsidesættelse af oplysnings- og kontrolforpligtelser samt prospektansvaret⁹⁴.

87. Domstolen bemærkede, at det fremgik af den forelæggende rets kortfattede fremstilling af de faktiske omstændigheder, at der ikke forelå nogen retlig forpligtelse, som den udstedende bank frivilligt havde påtaget sig over for sagsøgeren, som havde købt en ihændeleverobligation af en tredjemand⁹⁵.

88. Tvisten i hovedsagen adskiller sig efter min opfattelse i flere henseender fra den situation, der gav anledning til denne dom. For det første var de forpligtelser, som investoren påberåbte sig, fastsat forud for kontraktindgåelsen. Han gjorde gældende, at der forelå et ansvar for udstederen af de værdipapirer, som han havde købt, som følge af prospektet og en tilsidesættelse af andre retlige forpligtelser til oplysning, som påhvilede denne udsteder, og at han ikke ville have foretaget en sådan investering, hvis han havde været bedre orienteret.

89. For det andet er den udstedelse af statsobligationer, som den forelæggende ret har beskrevet, og som svarer til almindelige formidlingsvirksomhed i forbindelse med statsgæld, underlagt betingelser, som adskiller sig væsentligt fra betingelserne for de certifikater, som Harald Kolassa investerede i. De omtvistede certifikater var blevet udstedt af en privat bank i form af ihændeleverobligationer, hvis værdi var bestemt af et indeks, som bestod af en portefølje, der blev forvaltet af et selskab⁹⁶.

92 – Dom af 13.3.2014, Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, præmis 24 og 25).

93 – Jf. dom af 27.9.1988, Kalfelis (189/87, EU:C:1988:459, præmis 18), og af 17.10.2013, OTP Bank (C-519/12, ikke trykt i Sml., EU:C:2013:674, præmis 26), samt Kolassa-dommen (præmis 44).

94 – Jf. Kolassa-dommens præmis 41.

95 – Jf. Kolassa-dommens præmis 40.

96 – Jf. den nærmere redegørelse – baseret på Domstolens konstateringer – for den særlige retlige ordning vedrørende dette produkt i A. Cotiga, »I.A. Régulation européenne. C.J.U.E., 28 Janvier 2015, Harald Kolassa c. Barclays Bank PLC, Aff. C-375/13«, *Revue internationale des services financiers*, Larcier, Bruxelles, 2015, nr. 2, s. 40-49, navnlig s. 41, hvori det præciseres, at der er tale om »et securitiseret kreditderivat«, dvs. »et derivat vedrørende en kreditgivenhed, der er integreret i et omsætteligt værdipapir«.

90. For det tredje lagde Domstolen til grund, at sagsøgeren ikke var indehaver af disse obligationer⁹⁷, efter at have konstateret, at de var blevet bestilt og erhvervet af den bank, som sagsøgeren stod i direkte forbindelse med, via dennes moderselskab, idet disse selskaber havde udført ordren i deres eget navn, og at disse obligationer var blevet opbevaret i den formidlende banks dækningsbeholdning i eget navn og for sagsøgerens regning⁹⁸.

91. Dette er ikke tilfældet i hovedsagen. Ifølge den forelæggende ret er sagsøgeren således ejer af værdipapirer, som depotbanken har købt i hans navn, og banken har handlet som kommissionær.

92. Det rejser spørgsmålet om den særlige kvalificering af dette forhold. Henset til den selvstændige karakter af begrebet »sager om kontraktforhold«⁹⁹ tilkommer det Domstolen at udtale sig herom.

3. Den særlige kvalificering i forbindelse med udstedelse af statsobligationer

93. I forbindelse med udstedelse af statsobligationer er spørgsmålet om kvalificeringen uafklaret og kompliceret, da der foreligger to genstande, nemlig statsobligationens særlige karakter og overførslen af de rettigheder eller overdragelsen af den fordring, der er knyttet hertil.

94. Det skal ligeledes tages i betragtning, at »[r]ettigheder over værdipapirer nu i langt de fleste tilfælde besiddes, overføres eller ophæves ved registrering på værdipapirkonti«¹⁰⁰.

95. Selv om nogle forfattere hævder, at der ikke består noget kontraktforhold mellem udstederen og investoren på det sekundære marked, mener andre, at denne anskuelse kan relativiseres¹⁰¹. Jeg er enig med de sidstnævnte i, at selv om det på dette område kan erkendes, at der ikke længere består noget direkte kontraktforhold, da der ikke foreligger en aftale, som udstederen og indehaveren har underskrevet¹⁰², »kan det ikke som udgangspunkt antages, at retsforholdet mellem udstederen af et finansielt instrument og den investor, der erhverver dette instrument (om end på det sekundære marked), ikke er af kontraktmæssig karakter. Dette spørgsmål må vurderes fra sag til sag på grundlag af de konkrete finansielle instrumenter, de tilhørende dokumenter og de rettigheder og forpligtelser, der følger heraf for udstederen og investoren«¹⁰³.

96. Det er i denne forbindelse opmuntrende, at Kolassa-dommens præmis 41 tilsyneladende ikke udelukker, at tvisten kan henføres til sager om kontraktforhold.

97. Efter min opfattelse kan de betingelser, hvorunder staten udbyder obligationer til tegning, som den forelæggende ret har beskrevet, derfor ikke kvalificeres som en »række kontrakter« som omhandlet i Domstolens praksis¹⁰⁴.

97 – Jf. Kolassa-dommens præmis 26.

98 – Jf. Kolassa-dommens præmis 15.

99 – Jeg foreslår således, at Domstolen under de særlige omstændigheder, der gør sig gældende i denne sag, ikke anvender den løsning, som den senest valgte i dom af 20.4.2016, Profit Investment SIM (C-366/13, EU:C:2016:282, præmis 56), på grund af det princip, der er beskrevet i punkt 83 i dette forslag til afgørelse (og i den nævnte retspraksis), og den mulige sondring mellem dels den kvalificering, der er afgørende for kompetencen, dels søgsmålskompetencen i henhold til national ret.

100 – A. Cotiga, op.cit., navnlig s. 42, andet afsnit og fodnote 9, hvori der henvises til den forklarende rapport til Haagerkonventionen af 5.7.2006 om, hvilken lov der skal anvendes på visse rettigheder over værdipapirer, der opbevares af en mellemmand.

101 – A. Cotiga, op.cit., navnlig fodnote 27 (s. 44), og M. Fyon, »Regards croisés sur l'arrêt Kolassa et sur diverses questions liées aux actions en responsabilité à l'encontre des émetteurs d'instruments financiers«, *Revue pratique des sociétés – Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap*, De Gruyter, Berlin, 2016, nr. 4, s. 405-429, navnlig s. 15, hvorefter »Lehman [...] imidlertid med rette [har] fremhævet, at denne konklusion [om det manglende kontraktforhold] både er knyttet til den retlige kvalificering [af dette] forhold [...] og til karakteren af de klagepunkter (ofte uden for kontrakt), som [borgeren] har fremsat«.

102 – Jf. vedrørende de forskellige måder at besidde værdipapirer på A. Cotiga, op.cit., navnlig s. 42.

103 – Der henvises til betragtningerne i M. Fyon op.cit., navnlig punkt 34, som jeg tilslutter mig. Jf. i samme retning A. Azi, »La solidarité financière dans la zone euro«, *Revue Droit administratif*, LexisNexis, Paris, nr. 8-9, 2012, s. 9-18, navnlig punkt 5 og 6.

104 – Jf. dom af 17.6.1992, Handte (C-26/91, EU:C:1992:268).

98. Som det fremgår af sagsakterne og navnlig af den tegningsaftale (*subscription agreement*), som den græske stat indgik med de såkaldte *managers* eller deltagere i det primære markedssystem, kan de første indehavere af værdipapirerne således afsætte dem på det sekundære marked. Deres rolle er med andre ord at fungere som »distributører« over for investorerne på det sekundære marked, hvor der iværksættes transaktioner vedrørende disse obligationer.

99. Den græske stat har også i lighed med andre stater, der udsteder værdipapirer, udarbejdet et dokument (*offering circular* eller udstedelsesprospekt), som indeholder de vigtigste lånebetingelser og i retlig henseende udgør den aftale, som staten har indgået med sine kreditorer¹⁰⁵. Inden for rammerne af dette retsforhold forpligter staten sig således til at udbetale kuponrenter og til at indfri lånet ved forfald til alle indehavere af værdipapirer, hvilket ganske vist ikke sker direkte, men via de mellemmænd, der har købt værdipapirerne for indehaverens regning. Det kan i forbindelse med dette forhold også antages, at »overførslen af ihændekeeperpapiret fører til overdragelse af de rettigheder, der er knyttet til værdipapiret: Når den, der har tegnet værdipapiret, indledningsvis har indgået en forpligtelse over for enhver indehaver af det, har indehaveren en selvstændig rettighed over for udstederen«¹⁰⁶. Der er anlagt samme vurdering i præmis 91 i dom af 7. oktober 2015, *Accorinti m.fl. mod ECB*¹⁰⁷. Det præciseres heri, at »[centralbankerne] i henhold til gældende privatret ligesom de private investorer fik status som kreditor for den udstedende stat, [fik status] som debitor, da de købte statslige gældsinstrumenter«¹⁰⁸.

100. Der kan fremføres to supplerende argumenter om den lovgivende stats indgreb med henblik på at ændre den kontraherende stats lånebetingelser. For det første sigtede den omhandlede lov mod at få direkte og umiddelbar virkning for værdipapirer tilhørende private institutionelle investorer eller fysiske personer, uanset om de blev formidlet af finansieringsinstitutioner.

101. For det andet viser dette lovinitiativ, at staten havde fuldt kendskab til omfanget af sine forpligtelser som kontraherende stat¹⁰⁹ over for ejerne af værdipapirer¹¹⁰, eftersom den ændrede deres indhold, inden den kom i restance og derfor skulle forholde sig til de anmodninger om førtidig indfrielse af fordringen, som ville blive fremsat direkte til den.

102. Det må af alle disse omstændigheder konkluderes, at et søgsmål, hvorunder en køber af obligationer udstedt i en medlemsstat over for denne medlemsstat påberåber sig rettigheder, der følger af disse instrumenter, navnlig efter at medlemsstaten ensidigt og med tilbagevirkende kraft har ændret lånebetingelserne, er omfattet af begrebet »sager om kontraktforhold« i artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012.

103. Det skal som følge heraf præciseres, hvilket svar den forelæggende ret bør gives med hensyn til fastlæggelsen af opfyldelsesstedet for den forpligtelse, der ligger til grund for sagen.

105 – Jf. i denne retning H. De Vauplane, op.cit. navnlig s. 775.

106 – B. Haftel »Circulation internationale des titres financiers, action en responsabilité et compétence juridictionnelle: questions de qualification«, *Revue des contrats*, Lextenso Éditions, Issy-les-Moulineaux, 2015, nr. 3, s. 547-551, navnlig s. 548, og i samme retning M. Fyon op.cit., navnlig punkt 36.

107 – T-79/13, EU:T:2015:756. Denne dom er i øvrigt også nævnt i Mamatas-dommen (§ 54).

108 – Jeg vil også bemærke, at artikel 6 og 8 i lov nr. 2198/1994 synes at støtte denne overordnede vurdering.

109 – Derved adskiller hovedsagen sig fra den sag, der gav anledning til dom af 17.6.1992, *Handte* (C-26/91, EU:C:1992:268).

110 – Derved adskiller hovedsagen sig fra den sag, der gav anledning til *Kolassa*-dommen.

C. Fastlæggelsen af stedet for opfyldelse af den omtvistede forpligtelse

104. Det bør afgøres, om »det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes«, som omhandlet i artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012, i en situation som den i hovedsagen omhandlede er det sted, der fremgår af lånebetingelserne for de pågældende obligationer, om dette sted kan ændres ved overdragelse af de fordringer, der er knyttet til disse obligationer, eller om der kan være tale om det sted, hvor kreditor får udbetalt renterne.

105. Ifølge fast retspraksis¹¹¹ skal stedet for den omtvistede forpligtelses opfyldelse bestemmes i henhold til den lov, der er anvendelig på denne forpligtelse i medfør af lovvalgsreglerne ved den ret, sagen er indbragt for.

106. Som jeg tidligere har forklaret, er udstedelsen af obligationerne, der er underlagt græsk ret, omfattet af bestemmelserne i udstedelsesprospektet (*offering circular*). I dette dokument betegnes den græske centralbank i overensstemmelse med artikel 8, stk. 6, i lov nr. 2198/1994, der finder anvendelse på statsgæld, som betalingsmyndighed (*paying agent*), den valgte lov er græsk lov, og obligationsindehaverne (*bond holders*) er de relevante deltagerne i den græske centralbanks registreringssystem (*relevant participants of the Bank of Greece Book entry system*). Jeg må heraf udlede, at opfyldelsesstedet for den forpligtelse (betaling af kuponrenter og tilbagebetaling af hovedstolen), der ligger til grund for sagen, ifølge lov nr. 2198/1994 skal findes i Grækenland. Konverteringen af værdipapirerne, som er omfattet af græsk ret, og som følger af lov nr. 4050/2012, viser ligeledes, at der er tale om det sted, hvor afgørelserne om de nærmere regler for investeringerne og deres gennemførelse er truffet.

107. Under disse omstændigheder, og henset til min vurdering af kvalificeringen af overførslen af ihændeleverpapiret, for så vidt som den fører til overdragelse af de rettigheder, der er knyttet til værdipapiret, dvs. fordringen, kan tidligere overdragelser efter min opfattelse ikke ændre fastlæggelsen af opfyldelsesstedet som omhandlet i artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012¹¹².

108. Denne fortolkning opfylder kravet om forudsigelighed og retssikkerhed i 15. betragtning til forordning nr. 1215/2012¹¹³ – da den udelukker muligheden for, at sagsøgte indstævnes for en ret i medlemsstat, som vedkommende ikke med rimelighed kan forudse, når der tages udgangspunkt i det sted, hvor værdipapirdepotet befinder sig – og bidrager til en god retspleje som nævnt i 16. betragtning til denne forordning.

109. Disse mål vil heller ikke kunne nås, hvis opfyldelsesstedet skal fastlægges ud fra det sted, hvor de skyldige renter udbetales til indehaveren af en statsobligation¹¹⁴.

110. Jeg foreslår som følge heraf, at Domstolen fastslår, at artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012 skal fortolkes således, at opfyldelsesstedet for en statsobligation fastlægges ud fra lånebetingelserne på tidspunktet for udstedelsen af dette instrument, uanset om det senere er blevet overdraget, eller om lånebetingelserne for så vidt angår udbetaling af renter eller tilbagebetaling af hovedstolen faktisk er blevet opfyldt på et andet sted.

111 – Jf. bl.a. dom af 6.10.1976, *Industrie Tessili Italiana Como* (12/76, EU:C:1976:133).

112 – Jf. analogt vedrørende tvister om fordringer i sager om »erstatning uden for kontrakt« dom af 21.5.2015, *CDC Hydrogen Peroxide* (C-352/13, EU:C:2015:335, præmis 35 og den deri nævnte retspraksis).

113 – Jf. bl.a. dom af 31.1.2018, *Hofsoe* (C-106/17, EU:C:2018:50, præmis 45).

114 – Jf. analogt dom af 18.7.2013, *ÖFAB* (C-147/12, EU:C:2013:490, præmis 41).

V. Forslag til afgørelse

111. Jeg foreslår på baggrund af det ovenfor anførte, at Domstolen besvarer de spørgsmål, der er forelagt af Oberster Gerichtshof (øverste domstol, Østrig), således:

»Principal:

- Et søgsmål, som en fysisk person, der har købt obligationer udstedt af en medlemsstat, anlægger mod denne medlemsstat med påstand om opfyldelse af de oprindelige lånebetingelser eller erstatning for manglende opfyldelse af disse betingelser i anledning af en ombytning af disse obligationer med obligationer med en lavere værdi, som denne fysiske person er blevet pålagt ved en lov, som den nationale lovgiver har vedtaget under ekstraordinære omstændigheder, og som ensidigt og med tilbagevirkende kraft har ændret de betingelser, der finder anvendelse på obligationerne, ved indsættelse af en klausul om kollektiv optræden, hvorefter et flertal af indehaverne af disse obligationer kan pålægge mindretallet en sådan ombytning, er ikke omfattet af det »civil- og handelsretlige område« som omhandlet i artikel 1, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1215/2012 af 12. december 2012 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område.

Subsidiært, såfremt Domstolen måtte fastslå, at tvisten er omfattet af det »civil- og handelsretlige område« som omhandlet i artikel 1, stk. 1, i forordning nr. 1215/2012:

- Et søgsmål, hvorunder en køber af obligationer udstedt i en medlemsstat over for denne medlemsstat påberåber sig rettigheder, der følger af disse instrumenter, navnlig efter at medlemsstaten ensidigt og med tilbagevirkende kraft har ændret lånebetingelserne, er omfattet af begrebet »sager om kontraktforhold« i artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012.
- Artikel 7, nr. 1), litra a), i forordning nr. 1215/2012 skal fortolkes således, at opfyldelsesstedet for en statsobligation fastlægges ud fra lånebetingelserne på tidspunktet for udstedelsen af dette instrument, uanset om det senere er blevet overdraget, eller om lånebetingelserne for så vidt angår udbetaling af renter eller tilbagebetaling af hovedstolen faktisk er blevet opfyldt på et andet sted.«